

LEERLINGEN MAKEN EEN LITERATUURTIJDSCHRIFT

Het schoolonderzoek moderne literatuur
op een andere manier

In het schooljaar '78/'79 ben ik werkzaam geweest op het Sint Janslyceum in 's-Hertogenbosch. Als leraar Nederlands had ik te maken met de leerlingen van drie eindexamenklassen HAVO. Op de genoemde school was het gebruikelijk het schoolonderzoek literatuur via de traditionele boekenlijst 'af te nemen'. Het schoolonderzoek literatuur van vóór 1880 hadden mijn leerlingen op die manier al gedaan in HAVO-4. In het eind-examenjaar konden we ons dus helemaal toeleggen op de literatuur na 1880. Omdat de leerlingen en ik niet zo geloofden in het positieve effect van enkel een boekenlijst bij elkaar lezen, zijn we naar zinvolle toevoegingen gaan zoeken. Ik ben toen met het idee gekomen om iedereen een eigen literatuurtijdschrift te laten maken. Of-schoon dat voor elke leerling veel extra werk was — want de boekenlijst bleef gewoon bestaan — gingen ze enthousiast aan het werk en het was verheugend om te constateren dat bij het verderen van de werkzaamheden het enthousiasme alleen maar groter werd. In dit artikel wil ik iets van de resultaten laten zien.

In het tijdschrift gaat de leerling in op zijn visie op literatuur en lectuur, zo hij daar een onderscheid in maakt. Duidelijk komt naar voren voor welke vormen van literatuur en/of lectuur de leerling een voorkeur heeft. Eigen gedichten en verhalen worden in het tijdschrift opgenomen en ook gedichten en verhalen van bekende dichters/

alternatief schoolonderzoek literatuur

schrijvers, waarmee de leerling zijn ingenomen en neergeschreven standpunt inzake literatuur/lectuur illustreert.

In het tijdschrift komt ook minimaal één recensie voor. We hebben het hele schooljaar gewerkt met de literatuurtheorie van Jacques van Alphen¹. Die theorie gaat ervan uit dat werking — de betrokkenheid van de lezer bij de tekst — gebaseerd is op een ontwikkeling van het bekende naar het onbekende, wat wil zeggen dat een recensie een beschrijving moet zijn 'van datgene waarin de opgeroepen werkelijkheid herkenbaar was en wat daarin het onbekende, het nieuwe uitmaakte'.

Met dat uitgangspunt én met het uitgangspunt dat alle leesvoorkeuren aanvaard worden (ook voor de boekenlijst), hebben we als voorbereiding op dat heel persoonlijke tijdschrift en die boekenlijst gedichten, verhalen en recensies gelezen en geschreven, literaire tijdschriften gelezen, literaire stromingen en lektuurstromingen bekeken en in en buiten de literatuurlessen om, gedaan aan meningsvorming.

Er is geen betere manier om u een indruk te geven van die tijdschriften, dan door eruit te citeren.

Persoonlijke betrokkenheid

Uit de namen van de tijdschriften o.a. blijkt hoe groot de persoonlijke betrokkenheid van de leerlingen is: *Ontmaskering*, *Mijn Wereld*, *Zie Jezelf*,

EGO, Wat Je Leest Ben Jezelf, INNERVISION, etc.

Veel namen worden ook verklaard. Het tijdschrift *Het stoplicht staat op rood* heet zo, omdat de schrijfster ervan nú bij de literatuur staat, zoals ze er nú over denkt. 'Op de achterkant van de omslag staat het stoplicht op groen. Dat slaat op een verdere ontwikkeling.'

Een andere leerlinge noemt haar tijdschrift *Gedichte Gedachten*, omdat er 'gedachten in staan die gedichten zijn geworden'.

De redactrice van *Net Pas Wakker* schrijft: 'Nog net iets te vroeg, zo zou de ondertitel van dit tijdschrift kunnen luiden, want zo is het precies. De opdracht om duidelijk te maken wat mijn visie op literatuur is, komt voor mij net iets te vroeg.' Sommige leerlingen die een onderscheid maken in literatuur en lectuur, hebben een duidelijke voorkeur voor lectuur: 'De verhalen die mijn belangstelling hebben zijn detectives, science fiction en avonturenverhalen. Deze verhalen zijn voor mij zo boeiend, omdat ze een hoofdpersoon hebben, die een rol speelt die iedereen wel zou willen spelen, namelijk de rol van overwinnaar. Als men zo een boek leest, verzet men zich in de plaats van de hoofdpersoon, waardoor je dromen waarheid worden.'

'Lectuur geeft je geen oplossingen. Maar het helpt wel even: je kunt je zorgen en gedachten even van je afzetten.'

'Zo vond ik dat ik mezelf best herkende in science fiction, als het tenminste niet een absurde is, namelijk een herkenning van mijn dromen over de toekomst van de mensheid. Velen zullen nu zeggen, hij kletst, zoiets kan nooit. Dan zeg ik altijd maar zo: ze lachten Jules Verne ook uit, maar we zijn toch zeker op de maan geweest, of niet soms?!

Een afwijzing van lectuur komt naar voren in: 'Boeken die niet vanuit het gevoel, maar vanuit een commerciële gedachte ontstaan, zou ik lectuur willen noemen.'

'Als ik het in het algemeen bekijk, dan heeft literatuur veel meer waarde dan lectuur, omdat je in literatuur niet alleen meer van jezelf te weten komt, maar ook van je hele omgeving, doordat er iets herkenbaars in zit, wat je aan het denken zet.'

'Ik heb vrij weinig respect en interesse voor lectuur, ik lees het wel eens, wie niet, maar het wordt gelezen en opzij geschoven.'

Leerlingen treden bij elkaar soms als gastredac-

teur op. In een van de tijdschriften geeft zo'n gastredacteur aan, waarom hij het maken van een tijdschrift zinvol vindt: 'Het is volgens mij voor ieder begrijpelijk dat je met je persoonlijke vorming erg bezig moet zijn, wil je er op veel gebieden in het leven een bepaalde visie op nahouden. Natuurlijk is die visie doorspekt met vele gedachten en invloeden. In het belang van jezelf is het nuttig om deze eens op een rijtje te zetten, zodat je hierover met anderen een onderhoudende conversatie kunt hebben. Een van de hulpmiddelen hierbij is het maken van een literatuurkrant. Als je in zo'n krant jouw mening over literatuur plaatst en hierin ook gedichten, korte verhalen e.d. plaatst die jouw standpunt verduidelijken, ben je op een goede manier bezig orde in jouw visies en standpunten te scheppen. Het mondeling schoolonderzoek krijgt er ook een ander karakter door. Er worden geen feiten gevraagd, maar het wordt een vergelijking van standpunten. Het mondeling wordt in zo'n geval een stuk persoonlijke vorming.'

Af en toe gaat een recensie vergezeld van een verklaring van het nut ervan: 'Het is in ieder geval heel belangrijk om op je relatie tot een boek in te gaan en je goed af te vragen waarom je er zo op reageert. Zo leer je ook eerlijk tegenover jezelf te zijn en je leert je gevoelens en je karakter beter kennen.'

Een voorbeeld van een recensie (een gedeelte uit een recensie van *De (Ver)wording Van De Jonge Dürer* van Léon de Winter): 'Het boek gaf me het gevoel dat er eindelijk eens iemand het met me eens was met wat ik zelf voel. Ik ben af en toe ook een pessimist, vooral wat school betreft, en ik heb min of meer dezelfde ideeën over de maatschappij als Herman Dürer.

Maar het boek had nog een andere uitwerking, een tegenstelling, en die is: te voorkomen net zo'n type te worden als Dürer tenslotte wordt. Uit te kijken wat je doet.'

Een groot gedeelte van elk tijdschrift bestaat uit de zelfgemaakte gedichten of verhalen. Een driel tal gedichten:

HARMONIE?

*Terwijl ik luisterde naar de stilte
vloog een straaljager snel voorbij.*

*Terwijl ik keek naar de vrede
kwam een oorlog over mij.*

*Terwijl ik genoot van de rust
barstte jij uit in razernij.*

*Nu ik hier eenzaam zit
draait de wereld zonder mij.*

*Wat een les, wat een les.
Wat een uur, wat een uur.
Wat een dag, wat een dag.
Het is vrijdag, het laatste uur.*

LEVEN

*Toen ik zes jaar was ging
ik naar de 'grote' school.
Wat voelde ik me toen groot.*

*Nu kijk ik om me heen en
wat voel ik me nu klein.*

Ook bij de gedichten af en toe commentaar:
'Toen ik de volgende morgen het papiertje vond
waar het gedicht op stond, dacht ik bij mezelf:
jongen, kun je echt zoveel gevoelens op papier
zetten.'
'Het is eigenlijk niet de bedoeling van een blad als
dit, dat het in één ruk uitgelezen wordt. Elke dag
een gedeelte is veel nuttiger, alles heeft zijn tijd
nodig om zich waar te maken!!'
Een commentaar voorafgaand aan een verhaal:
'Zelf gedichten schrijven kan ik niet, maar verhalen,
tjonge, dat vind ik soms dolle gein. Je fantaseert
er maar op los. Aan gedichten heb ik een grote
hekel. Je moet altijd naar de achtergronden
zoeken, en aan zoeken heb ik een broertje dood.'
Nogal wat leerlingen geven in een nawoord te
kennen met veel plezier te hebben gewerkt aan
het tijdschrift. Een voorbeeld: 'Dit tijdschrift heb
ik met plezier gemaakt. Ik ben er lang mee bezig

geweest en heb daardoor veel nagedacht over mezelf.'

Deze citatenreeks is natuurlijk enorm uit te breiden, maar het bovenstaande voldoet mijns inziens om een indruk te krijgen. Het tijdschrift en de boekenlijst kwamen voor een cijfer ter sprake in een gesprek van minimaal een half uur per leerling. Heel duidelijk bleek toen dat men literatuur en lectuur niet passief had ondergaan, maar dat men ze actief tegemoet getreden was. Zelfs wanneer u na dit artikel vraagtekens blijft zetten bij een opzet van een schoolonderzoek die meer of wat anders oplevert dan de traditionele boekenlijst, is dat toch het proberen waard. Een gedicht van een leerlinge moge u vergezellen:

*Wie vandaag
geen risico's
durft
nemen
zet zichzelf
buiten-
spel.*

Noot

1 Jacques van Alphen in *Raam* 97, jrg. 1973, p. 1-64.